R E C E N Z J E

ROCZNIKI TEOLOGICZNE
Tom XLIX, zeszyt 1 – 2002

Dean Ph. B e c h a r d, *Paul Outside the Walls: A Study of Luke's Socio-geographical Universalism in Acts 14: 8-20* (AnBib 143), Rome 2000, ss. 541 (z indeksami).

Recenzowane studium jest poprawioną wersją rozprawy doktorskiej przedstawionej na Uniwersytecie w Yale (USA) w 1997 r. Celem autora jest pogłębienie kontekstu społeczno-geograficznego epizodu w Listrze z tzw. pierwszej podróży misyjnej apostoła Pawła. Opracowanie składa się z sześciu rozdziałów, które zmierzają do realizacji powyższego celu. W pierwszym autor przedstawia różne podejścia do studium pierwszej wyprawy misyjnej i w szczególności interesującego go epizodu; w drugim rozdziale analizuje miejsce pierwszej podróży misyjnej Pawła w kompozycji Dziejów oraz epizodu w Listrze w tejże podróży, natomiast w trzecim – jej miejsce w kontekście społeczno-geograficznym księgi; w czwartym i piątym rozdziale autor poświęca uwagę kolejno żydowskim i grecko-łacińskim źródłom, kształtującym pogląd autora Łk-Dz o geografii świata i pozycji społecznej regionu Likaonii; w szóstym i ostatnim rozdziale autor przeprowadza studium porównawcze epizodów w Listrze i Atenach w celu ustalenia roli pierwszego z nich w kompozycji księgi.

Wartość pracy polega przede wszystkim na nowym podejściu do zdarzenia opisanego w Listrze. Autor zwraca główną uwagę na konieczność zrozumienia kontekstu społeczno-historyczno-geograficznego. Oprócz tego uznaje potrzebę studium kompozycji Dziejów razem z metodą historii redakcji oraz wykorzystania najnowszych osiągnięć lingwistycznych. Bechard wykazuje, że Łukasz interesuje się kontekstem społeczno-geograficznym w opisie pierwszej podróży misyjnej Pawła. Za największy wkład autora trzeba uznać analizę źródeł żydowskich i grecko-łacińskich dotyczących wyobrażenia o podziale geograficznym ówczesnego świata oraz znaczenia w nim regionu Likaonii. Zwłaszcza w przypadku źródeł grecko-łacińskich autor zebrał i sklasyfikował liczne przekazy (legendy, mity) związane z powyższym regionem. Praca stanowi kompendium wiedzy dla tych, którzy chcieliby zająć się misją Pawła w regionie Likaonii, i nie tylko. Niewątpliwym wkładem Becharda jest przybliżenie czytelnikowi jego pracy kontekstu społecznego, historycznego i geograficznego Likaonii jako miejsca misji Pawła.

Przy czytaniu studium Becharda nasuwają się jednocześnie liczne krytyczne uwagi. Przede wszystkim dotyczą one metodologii. Praca, będąca rozprawą doktorską, nie ma wyraźnie sprecyzowanego celu. Cel powinien wynikać ze stanu badań. Bechard nazbyt obszernie i szczegółowo analizuje różne podejścia do Dz 13-14 począwszy od osiemnastego wieku (s. 18-77), co ma stanowić stan badań. Autor mówi

wprawdzie o celu, ale jeden raz w ogólnych terminach przed stanem badań (s. 22), drugi raz (we właściwym miejscu) o jednym z celów (s. 85). Wydaje się, że przedstawiona analiza różnych podejść do Dz 13-14 mogłaby być znacznie syntetyczniej ujęta. Zainteresowanych tym problemem można przecież odesłać do opracowania W. W. Gasque'a *A History of the Interpretation of the Acts of the Apostles*. Ponadto uderza jeszcze jedna rzecz: we wstępie do pracy (s. 7-8) autor informuje od razu o wynikach studium.

Co zaś dotyczy tytułu pracy „Paweł poza murami", nie znajduje on odzwierciedlenia w studium. Autor nie omawia tego faktu, dlatego nie wiadomo, czy chodzi o wywleczenie apostoła poza mury Listry po ukamienowaniu, czy może o sens symboliczny, tj. apostoł wychodzi poza mury miasta (czyli cywilizacji) do prostego ludu Likaonii, czego autor dowodzi w pracy.

Wątpliwości budzi również aplikacja informacji pochodzących z Łk-Dz i ze źródeł pozabiblijnych do Dz 13-14, a zwłaszcza do epizodu w Listrze. Dotyczy to najpierw analogii literackich (rozdz. II) – brak wykazania zamierzonego charakteru ze strony Łukasza (np. s. 102-109). W rozdz. IV i V Bechard analizuje liczne źródła i naświetla kontekst, nie wykazuje natomiast w przekonywający sposób, że autor Dz wzorował się na tablicy narodów z Rdz 10 oraz czy znał i nawiązywał do legend związanych z regionem Likaonii; to samo odnosi się do adresatów dzieła. Bechard sam kilkakrotnie stwierdza, że jest to założenie. Z tej racji praca ma duży walor informacyjny, brakuje jej natomiast „przełożenia" zdobytych informacji na pogłębienie epizodu w Listrze. Studium ma charakter analityczny (autor analizuje, referuje, informuje) bez pogłębionej syntezy. Jaskrawym przykładem tego jest długi podrozdział na temat historii Likaonii (s. 235-279). Wystarczyłaby synteza niezbędna dla studium z odnośnikami do odpowiednich źródeł czy opracowań źródłowych.

Analizie epizodu w Listrze, i tylko wybranym aspektom, Bechard poświęca część ostatniego rozdziału (s. 407-427). Z tytułu, z wprowadzenia do I rozdz. (s. 15-18) i z ukazanego na s. 22 celu czytelnik wnioskuje, że autor będzie przede wszystkim studiował zdarzenie w Listrze. Wydaje się, że lepszy byłby inny układ pracy, w którym poszczególne informacje z Dz 14, 8-20 byłyby na bieżąco naświetlane źródłami. W obecnym kształcie praca nie ma ściśle biblijnego, egzegetycznego charakteru, lecz bardziej socjo-historyczny. Nie dziwi to do pewnego stopnia, ponieważ praca była pisana pod kierunkiem W. A. Meeksa.

Co do ostatecznego wyniku studium, budzi wątpliwości fakt przypisania epizodowi w Listrze wiodącej roli w pierwszej wyprawie misyjnej Pawła. Autor nie przeprowadza odpowiedniego, porównawczego studium epizodu i mowy w Antiochii Pizydyjskiej. Sam fakt wkroczenia w prosty, nie dotknięty cywilizacją świat Likaonii nie wydaje się racją za zrównaniem epizodu ze znaczeniem zdarzenia w Atenach na podstawie całkowitego przeciwieństwa, i tym samym za przesłankę pozwalającą uznać wiodące znaczenie zdarzenia w Listrze. Jeszcze większe zastrzeżenia można wysunąć pod adresem apologetycznego – zdaniem Becharda – celu prezentacji epizodu w Listrze jako pewnego wyjątku w misji Pawła (s. 427-430). Uzasadnienie takiego celu ma stanowić krytyka chrześcijaństwa jako religii jedynie prostych, nie oświeconych ludzi. Bechard nie wykazuje z Łk-Dz, że ich autor był tym zainteresowany oraz powołuje się w dowiedzeniu tego na świadectwa zewnętrzne (głównie Celsusa).

Co więcej, przytacza jako dowód świadectwa późniejsze niż czas powstania Łk-Dz, jaki sam zakłada.

W podsumowaniu stwierdzamy duży wkład pracy w pogłębienie kontekstu społeczno-geograficznego Dz 14, 8-20. Studium stanowi rozległe źródło pieczołowicie zebranych informacji. Przedstawione braki pomniejszają jednak jego znaczenie jako rozprawy naukowej z zakresu biblistyki. Liczne teksty i opracowania źródłowe nie zostały wystarczająco wykorzystane w celu osiągnięcia bardziej pogłębionych i uzasadnionych rezultatów.

Waldemar Rakocy CM